

Министерство образования Республики Саха (Якутия)
МКУ «Муниципальный орган управления образования» администрации МР «Сунтарский улус (район)»
МБОУ «Эльгайская СОШ имени П.Х.Староватова»

«Рассмотрено»
МО учителей гуманитарного цикла
одн. Петрова М.А.
от «26» августа 2016 года

«Согласовано»:
Заместитель директора по
УР *С.С. Винокурова*
от «30» августа 2016 года

«Утверждаю»
Директор школы *С.В. Игнатьева*
(Игнатьева С.В.)
от «31» августа 2016 года

9 кылааска литератураны үөрэтийгэ үлэлиир программа

Павлова Людмила Николаевна
саха тыллын учуутала.

Бынаарын сурук

Үлэлиир программа “Норуот айымныта уонна литература”, 5-11 кылаас ,Дьокуускай,1996с. Саха республикатын Үөрэбин министерствота бигэргэппит программатыгар олобуран онгоулунна.

9 кылааска саха тылын үөрэтиигэ үлэлиир программа “П.Х.Староватов аатынан уопсай үөрэхтээхин орто оскуолата “муниципальний бюджетнэй уопсай үөрэхтээхин тэрилтэтин үөрэх программатыгар тирэбидэ.

Кылааска икки үөрэнээчигэ сайдыылтарын таымын учооттаан үөрэх программатын ишинэн тус туваайылаах сорудахтарынан үлэлииллэрин тэрийэбин.

Төрөөбүт литератураны үөрэтиигэ тунааныллар учебник:

9 кылаас. Учебник: В.Р. Шишигина,В.Р.Максимова «Саха литературуата»,Бичик,2010.

1. Аабар дьобуру сайыннары. Уус-урган айымныны тус суолталаахтык, кэм кэрдии, история куэнугэр тыктаан, тиэкини араас эттүтэн ырытан ылынаар кяхтанар. Уэрэнээччи 8 кылааска аабааччы быыытынан сайдыытыгар тирэбирэн, айымны кэккэ проблемаларын, мэккүэрүн тэцнээн ырытар, суруйааччы кэрүутун, сыйыанын бэйэтин кэрүутгэр сыйыаран, кириитиктэр улэлэригэр тирэбирэн, олохтоохтук быыаарар. Уус-урган тыл уйулбатын, ис номобун, уобарас, проблема тиыгин дирицник ырытар, тумуктээх толкуйга тиййэр, бэйэтэ тус кэрүулээх аабааччы таымыгар тахсар. Уус-урган айымныны эстетическэй ылыныны таыма ситиyllэр. Онон, 9 кылааска обо:

- урдук таымнаах аабааччы быыытынан сайдар; уус-урган айымныны ырытыны араас кэрүцнэрин баялыыр, айымныны дирицник кини уус-урган айылгытын нымаларын табатык тульдан ырытар, литературоведческий билийтэ таымнаар;

2. Сацаар сацаны сайыннары. Обо тылынан ситимнээх сацатын тиыктээхтик сайыннары. 9 кылааска уэрэнээччи алын кылаастарга ылыммыт уэруйэхтэрин салгыы сайыннарыны ситиyllэр. Кини уус-урган литература хаамытын исторический кэрицнэрин ишинэн, литература кириитиктэрин кэрүулэригэр сигэнэн, ырытыылаах, толкуйдаммыт, ис тиыктээх (логикалаах) монологическая этиилэри оцорор кяхтанар. Уус-урган айымны тульдан кэпсэтиигэ (сээргээи, диалог, дискуссия, диспут) олохтоохтук, кэпсэтии сиэрин тутуан кыттар кыбы баялыыр.

3. Суруяар дьобуру сайыннары. Аяар, айымнылаах нымаларынан сурук тылын салгыы сайыннарыны ситиyllэр. Суругунан улэтэ тардын, онно дьобурдаах уэрэнээччи суолун тобулуу улэтэ тиыктэнэр. Обо сурук тылын араас кэрүцнэрин баялыыр, уус-урган ойуулур-дьуюннуур нымалары улэбэ таба тульнаар, проблемней уонна тойоннооюн эйтэн суруйуулары, уобарастар тиыктэрин ырытыныны, айымнылары тэцний тутан ырытар суоллары баялыыр.

Исторический кэрүү ишинэн, кириитиктэр улэлэригэр олобуран, бэйэ санаатын олохтоохтук тиэрдэр таымца тахсыны ситиyllэр, литературоведческий таымнаах чинчийэр улэлэри толорор кяхтанар.

4. Литературный билиини, дьобуру сайыннары. Саха уус-урган литературын сайдыытын сурун түүмэхтэрэ. Манна обо литература историятын, хаамытын тульдан уопсай эйдэбулу ылар. Уус-урган литература уонна норуот тылынан уус-урган айытын угэстэрин ситимэ.

Бу олукка, биллэн турар, дойду историятын түүмэл кэстүулэрин куэнугэр кэм, бэлиитикэ, государство тутула уус-урган литератураба дайылтарын уратыларын болбомтобо ылан, литература хаамытын утуэ уонна мэку (аяар, айымнылаах улэбэ сатаала суюх сыйыан) эруттэрдээх кэстүулэрин исторический кэм тынынан кэрүү ирдэнэр.

“Автор—уус-урган уобарас—аабааччы” ситимин ишинэн “ХХ уйэ литературуата” эйдэбул иитинэн нуучча литературын кытта алтыны идея, түэруйэ эттунэн суолларын кэрэргэ холонуу.

9 кылааска саха литературын үөрэтии түмүк ситиинитэ.

1. Үөрэнээччи билийтэ уонна сатабыла:

Уус —урган.наука.публистика айымныларын таба.өйлөөн.кулччүү аабар.

-булгуччу ааџан билэр айымнылара:

«Дыгуруйар Ньргун Бootур» олонхо.

А.Е.Кулаковской хонооннорун,1-2 поэматын талан;

А.И.Софронов Таптал драматын,хонооннорун талан;

Н.Д.Неустроев Балыксыт кэпсээнин;

П.А.Ойуунускай Улуу Куданса айымнытын,хонооннорун талан;

Суорун Омоллоон Аанчык кэпсээнин;

Амма Аччыгыйа Сааскы кэм романын;

Эллэй Буурба-буулдяа дылыгар поэматын,хонооннорун талан;

Н.М.Заболоцкай Мааппа кэпсээнин;

С.П.Данилов хонооннорун талан;

Күннүк Уурастырып хонооннорун талан;

Софр.П. Данилов От үрэххэ кэпсээнин;

Николай Якутской сэһэннэрин талан;

Далан биир романын талан;

И.М.Гоголев хонооннорун,биир бөдөнг айымнытын;

П.Н.Тобуруокап хонооннорун талан;

2-3 билингни сурийааччы айымнытын талан;

- ❖ 10-ча хоноону уонна 2-3 кэпсээнинэн айымныттан бына тардыны өйтөн ааџар;
- ❖ уус-урган айымны олоубу хохуйар искуство көрүнгэ,ааспыт,билингни,кэлэр кэмнээби олох уус-урган кэрэхитэ,туохута буоларын өйдүүр;
- ❖ саха классик сурийааччыларын олоубун кэпсээниттэн сорох айымнытын хайдаах айбытын билэр;
- ❖ уус-урган айымны тиэмэтин,сүрүн санаатын,тутулун,геройдара туюх уратылаабын,майгыннааарын көмөтө суюх арааран билэр,сыланалыыр;
- ❖ айымны литература хайа салаатыгар киирэрин(эпос,лирика,драма),ханык көрүнгэ буоларын арааран билэр;
- ❖ эпический айымны сюжета олохханык чахчытыгар олоубуран суруллубутун бынаарар;айымны ис номобуңкэм-кэрдий ситимин,хохуйар кэм бэлиэтин кытта ситимнээн өйдүүр;
- ❖ айымныга киши ис дуунаын,уйулбатын майгытын-сигилитин ойуулуур нымалары кэтээн көрөр.бынаарар,бэйэтэ айан холоноругар тунаар;
- ❖ айымны тус-тухунан олууга ситимнээбин өйдүүр;хас олук айымны ис номобо уонна характеристер арылларыгар туюх суолталаабын бынаарар;
- ❖ уус-урган айымныга,геройга ойууланаар түгэнгэ авторхайдаах сыйыннаабын кэтээн көрөр,бынаарар;
- ❖ уус-урган айымныныайар сүрүн үгэхи ,ойуулур-дьүүнүүр нымаларын,истиилийн арааран билэр,айымныны ырытарга,бэйэтэ айан холоноругар,эрчиллэригээр туттар;
- ❖ уус-урган айымны тууорар сүрүн ,оюобос проблематын өйдүүр,автор ону бынаарар,сыланалыыр суюлун сыйынтаан болжойор;
- ❖ литература үөрэбэр сыйыннаах тылдыты, ыйынныыгы ,энциклопедияны сатаан тунаар.

2. Үөрэнээччи тылын сайдытыа:

- ❖ айымныны эбэтэр бына тардыны,өйгүй үөрэппити литература ханык көрүнгэ буоларын өйдөөн,хоноонноохтук,уус-ураннык ааџар;
- ❖ олонхону толорорго холонон эрчиллэр;
- ❖ айымныны уус-ураннык кэпсиир;
- ❖ аахпыт тиэкискэ судургу эбэтэр уустук былааны онорор;

- ❖ уус-уран айымныга эбэтэр бэйэ билбитигэр оло೦уранөйтөн сурыйар;сүрүн теройу характеристикалаан,тэнгнээн,геройдары түмэн эбэтэр утарыта тутан;сурйааччы айар үлэтин характеристикалаан,оло೦ун кылгас кэпсээний эбэтэр биир түгэнин бэйэ чинчийитин түмүгүнэн;айымны көтөбөр проблематын,тылын-өхүн ырытан;уус-уран уратытын,суолтатын быхааран;
- ❖ өйтөн сурйуу араас ныматыгар(ойуулаааын,сэһэргээнийн.тойоннооун) эрчиллэр;
- ❖ бэйэ санаатын тылынан уонна суругунан этэргэ былаан онгорор;-аахпыт айымны,көрбүт киинэ,спектакль,телевизорынан,радионан биэрийн уонна искусство атын да көрүнгүн(хартына,скульптура,уус-уран онольук уод.а.)туунаан бэйэ санаатын этэр.сурыйар,аннотация онгорор;
- ❖ кыра кээмэйдээх кэпсээни,хоноону айарга холонор.

Ытык өйдөбүллэри үөрэнэеччигэ ингэрий түмүгэ:

- кини сайдылаах уонна ситишилээх буоларыгар төрөөбүт тылынан ааъыы суолтатын өйдүүр;уус-уран литератураны тылынан искусство ураты көрүнгүн быынытынан сыаналыыр;
- тулалыыр эйгэ туунаан билии-көрүүсааыы көмөтүнэн кэнгиирин-дирингиирин өйдүүр;
- норуот айымнытауоннауус-уран литературатасаха төрүт олобун-дъянааын,историятын.тылын-өхүн.култууратын көстүүтэ буоларынөйдүүр,сыаналыыр;
- Саха сирин,Россия уонна аан дойду норуоттарын чулуу айымныларын аађан,атын норуот култууратын,литературын ытыктыыр;
- үтүөнү-мөкүнү,сырдыгы-харанганды арааран,сиэри тутууу,амараҳ,аһыныгас,дьонгно кыһамнылаах майгы үчүгэйгэ тиэрдэрин өйдүүр.

Кылаастарынан ,тиэмэнэн үөрэтэр чааыы наардааын.

9 кылаас	Норуот тылынан уус-уран айымныта.	
	Олонхо	10
	Саха уус-уран литература	
	Норуот уонна история.	10
	Киши,кини уйулбата.	10
	Киши дыылбата уонна норуот кэскилэ.	15
	Таптал- киши истинг иэйиитэ.	10
	Поэт,сурйааччы олохxo анала.	10
	Хатылааын.	3
	Барыта:	70 чаас

Календарный - тематический балаан 9 кылаас

9 кылаас. Учебник : С. К. Колодезников, В.Р. Шишигина «Төрөөбүт литературабыт»,Бичик,2010.

№	Күнэ - дыыла	Ытыллыбыт күнэ	Уруок темата	Дыиэбэ үлэ	Бэлиэтээнийн
1	1.09		Литературный викторина		
2	5.09		Норуот тылынан уус-уран айымныта	Хатылааын	
3	8.09		Олохxo өйдөбүлэ, тутула	Олохxo ааттарын суруюу	

4	12.09		«Дылдуруйар Ньургун Бодтур» олох оюу	Бынаарылаах тылдьытынан үлэ	
5	15.09		Дылдуруйар Ньургун Бодтурга Уот Унугаакы күтүөттээхинэ	Үйытылыарга эпниэт	
6	19.09		«Дылдуруйар Ньургун Бодтур»	Геройдар характеристикалара	
7	22.09		«Дылдуруйар Ньургун Бодтур» Ньургун Бодтур тас көстүүтэ	Үйытылыарга эпниэт	
8	26.09		«Дылдуруйар Ньургун Бодтур»	Аабы	
9	29.09		«Дылдуруйар Ньургун Бодтур» түмүк уруок	Өйтөн суруйууга бэлэмнэний	
10	3.10		Өйтөн суруйу «Олох саха норуутун барба баайа»		
11	6.10		Норуот уонна история	Ученайдар үлэлэрин тэхнэхин, бэйэ санаатын суруйу	
12	10.10		Далан саха народнай сурыйааччыта	Конспект	
13	13.10		Далан «Тулаайах оюу»	Аабы	
14	17.10		Далан «Тулаайах оюу»	Аабы стр.78-87	
15	20.10		Далан «Тулаайах оюу»	Биис уустарыгар хронологической таблица	
16	24.10		Далан «Тулаайах оюу» түмүк уруок	Рецензия суруйу	
17	27.10		Эллэй «Буурба – буулдья дылылыгар»	Аабы	
18	7.11		«Буурба – буулдья дылылыгар»	Үйытылыарга эпниэт стр.108 б-3,4	
19	10.11		Түмүктүүр хонтуруолунай үлэ		
20	14.11		Н.Заболоцкий – Чысхаан олоюу, айар үлэтэ	Хатылааын	
21	17.11		Н.Заболоцкий «Мааппа» кэпсээнэ	Аабы	
22	21.11		«Мааппа» кэпсээн	Үйытылыарга эпниэт стр.159 б-5,6	
23	24.11		Түмүктүүр зачетнай айар үлэ		
24	28.11		M.Ефремов хоноонноро	Үйытылыарга эпниэттээхин стр 118 б- 1,2,5	
25	1.12		Хонооннору ырыттыыга үлэ	Ситэрии	
26	5.12		Кылааны таынан аабы С.П.Данилов «Кини биирдэ олорор»	Аабы	
27	8.12		«Кини биирдэ олорор»	Аабы, өйтөн суруйууга бэлэмнэний	
28	12.12		Өйтөн суруйу «Олох күүнэ»		
29	15.12		Кини, кини чийгээ (диспут)	Үйытылыарга эпниэт	

30	19.12		Н.Д.Неустроев олобо, айар үлэгэ «Балыксыт» кэлсээн	Хатылаанын Аабыы, ыйытыларга эпниэт стр.132 б-1-7
31	22.12		«Балыксыт» тексы кытта үлэ	
32	26.12		«Балыксыт» айымныга хонтуруулунай бийытылар	
33			С.П.Данилов олобо, айар үлэгэ. «От Урэххэ» сэхэнэ	Хатылаанын, аабыы
34			«От Урэххэ» сэхэн	Ойтөн суруйуга бэлэмнэний
35				
36			Ойтөн суруйгуу «Тыгтынаайап Даайаба суруга»	Конспект
37			В.Н.Потапова олобо айар үлэгэ.	Нойосуус (талаан)
38			В.Потапова хоноонноро	Аабыы
39			К.г.а. В.Н.Гаврильева «Күнүн тапталा»	
40			Айар үлэ (хоноон)	
41			Кини дылбата, норуот кэскилэ	Кини дылбата туюхтан туулларий? Үйй.Эпп.
42			А.И.Софронов – Алампа «Билгэ», «Абабар»	Хонооннору ырытыбы
43			А.Софронов «Билгэ», «Абабар»	Бийытыларга эпниэт
44			А.Е.Кулаковский олобо, айар үлэгэ. Хоноонноро «Огтоку олук алтына», «Өрүс бэлэхтэрэ»	Уруүний
45			П.А.Ойуунуский олобо, айар үлэгэ. «Улуу Кудаца»	Хронологический таблицыны о□оруу. Бийытыларга эпниэт стр.268 б-1,2
46			«Иирбит Ньукуус»	Рецензия суруйуу. Үййт.Эпп.стр.274 б-1,2,3
47			С.П.Данилов олобо, айар үлэгэ. Хоноонноро	Нойосуус (талаан)
48			О.Н.Корякина - Умсуура олобо, айар үлэгэ	Бийытыларга эпниэт стр.289 б-1,2
49			Умсуура хоноонноро	Аабыы
50			Хонооннору ырытыы, тэ□нээчин	
51			И.С.Зверев хоноонноро	
52			Кылаас таынан аабыы. Е.Неймохов «Хапсыны»	Стр.293 (н, 1 – 4)
53			Таптал кини исти□ иэйнитэ. Өксөкулээх Өлөкөй «Кыраныабай кынс»	Айар үлэ
54			Алампа хоноонноро	Дорбоонноохук аабыы
55			«Таптал» драма	Аабыы
56			«Таптал» драма	Аабыы
57			«Таптал» драма	Аабыы
58			Сүорун Омолдоон «Данчык»	Аабыы
59				Түүх чөлөөлүүгүүсүүдүү

				тэ□нээhin	
60		Өйтөн суруйуу «Былыргы саха дъахталларын дыылбата»		Ситэрии	
61		П.Тобуруокап хоноонноро		Ыйытыыларга эпшиэт	
62		И.Гоголев хоноонноро		Ыйытыыларга эпшиэт	
63		Поэт, сурыйааччы олохxo анала. Алампа		Конспект	
64		П.А.Ойунускай хоноонноро		Дорбоонноохтук аабыы	
65		Р.А.Кулаковскай «Абам олобо»		Ыйытыыларга эпшиэт	
66		С.Руфов, С.Данилов хоноонноро		Ыйытыыларга эпшиэт	
67		Сыллаабы хатылаанын			
68		Айар үлэ «Сайын – саха поэттарын айымныларыгар»			

Министерство образования Республики Саха (Якутия)
 МКУ «Муниципальный орган управления образования» администрации МР «Сунтарский улус (район)»
 МБОУ «Эльгаяйская СОШ имени П.Х.Староватова»